

The background is a watercolor-style illustration. The top half is a mix of light blue and white, suggesting a sky or water. The bottom half is a mix of light green and white, suggesting a grassy field or a boat's hull. A dark silhouette of a boat with a tall mast is visible in the lower center, partially overlapping the green and white areas.

บทที่ 12
คตินิยมความเชื่อ
ในพิธีศพของชาวพุทธ

พิธีกรรมต่างๆ ในพิธีศพนั้น มีทั้งคตินิยมในพุทธศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยแฝงอยู่ เช่น

การอาบน้ำศพ

สาเหตุที่อาบน้ำศพให้สะอาดเพราะเชื่อว่า จะทำให้จากไปสู่โลกอื่นอย่างบริสุทธิ์ หมดจดในสมัยโบราณจะอาบน้ำศพจริงๆ ด้วยน้ำที่ต้มในหม้อดินและใส่ใบไม้ต่างๆ ลงไป ได้แก่ ใบหนาด (เชื่อกันว่าเป็นใบไม้ที่ผีกลัวและใช้ปัดรังควานได้) ใบส้มป่อย และใบมะขาม แต่ปัจจุบันทำเพียงรดน้ำศพด้วยน้ำมนต์ หรือใช้น้ำอบไทย เพื่อให้มีกลิ่นหอม

คตินิยมที่แฝงอยู่ในขั้นตอนการอาบน้ำศพ คือ เมื่อคนเราเสียชีวิต การนำของหอมหรือน้ำอบน้ำมนต์ใดๆ มารด ก็ไม่อาจทำให้ฟื้นคืนชีพขึ้นมาได้ ดังนั้น ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ควรใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท

ควรหมั่นทำกุศลและคุณงามความดีอยู่เสมอ นอกจากนั้น ยังมีความเชื่อว่า ในระหว่างการรดน้ำ และบรรจุร่างลงโลงศพ ห้ามให้น้ำตาของญาติ โตนร่างผู้เสียชีวิต จะทำให้ผู้เสียชีวิตจากไปอย่าง ไม่สงบและมีท่วง

การล้างหน้าศพ

การใช้น้ำมะพร้าวล้างหน้าศพ หมายถึง เอากุศลกรรมล้างอกุศลกรรม เพราะน้ำมะพร้าว อยู่ภายในลูกมะพร้าวที่มีเปลือกหลายชั้น จึงสะอาดกว่าน้ำธรรมดา เปรียบได้กับกุศลกรรม นอกจากนั้น ยังสื่อว่า หากสามารถรักษาใจให้สะอาดปราศจากกิเลสเหมือนน้ำมะพร้าว เมื่อจากโลกนี้ไปแล้ว จะได้ขึ้นสวรรค์

การหิวผมให้ศพ

การหิวผมผู้ตาย หวีเป็น 2 ซีก คือหวีกลับไปข้างหน้าซีกหนึ่งสำหรับคนตาย หวีไปข้างหลังซีกหนึ่งสำหรับคนเกิด หมายถึง ตายกับเกิดเป็นของคู่กันที่ยังเวียนว่าย ไม่ทำให้คนล่วงทุกข์ได้ เมื่อหิวผมเสร็จต้องทักหวีเป็น 3 ท่อน แล้วกล่าวคำว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นข้อคิดว่าเป็นเรื่องธรรมดา

การนำเงินใส่ปากศพ

เงินที่ใส่ปากศพก็เพื่อให้วิญญาณของผู้ล่วงลับติดตัวไว้เป็นค่าเดินทางไปสู่โลกหน้า หรือเป็นค่าจ้างสำหรับคนที่พายเรือพาดวงวิญญาณข้ามแม่น้ำไปสู่โลกของวิญญาณ นอกจากนั้นยังแฝงแง่คิดสอนให้รู้จักใช้เงินให้เป็นประโยชน์ แบ่งกิน แบ่งใช้ เก็บไว้เป็นทุน ทำบุญให้ทานอย่าตระหนี่ถี่เหนียวเกินไป บ้างก็ว่าให้สัปเหร่อเป็นค่าจ้างเผา

การมัดตราสังศพ

“การมัดตราสัง” คือการใช้ด้ายสายสิญจน์ทำเป็นบ่วงมัดศพสามเปลาะที่คอ มือ และเท้า เพื่อป้องกันไม่ให้ศพฟุ้งขึ้นจนตันโลงแตก เนื่องจากในสมัยก่อนนั้นยังไม่มีเครื่องฟอร์มาลินรักษาศพไม่ให้เน่าพอง โดยขณะมัดตราสัง ให้ท่องคาถาว่า “ปุตโต คีโว ห่วงลูกผูกคอ ธนํ หุตเถ ห่วงทรัพย์ผูกมือ และ ภริยา ปาเท ห่วงภรรยาผูกเท้า” เป็นเครื่องเตือนสติว่า เครื่องผูกมัดทั้ง 3 อย่าง เป็นเชือกผูกมัดให้คนตกอยู่ในการเวียนว่ายตายเกิด

การตั้งวางศพ

การตั้งศพจะต้องหันศีรษะของศพไปทางทิศตะวันตกเสมอ เพราะเชื่อกันว่าเป็นทิศของ

คนตาย และแฝงคติธรรมที่สอนให้พิจารณาว่า “ความตาย” คือการเสื่อมสิ้นไป เช่นเดียวกับพระอาทิตย์ที่ตกทางทิศตะวันตกเสมอ

การรดน้ำศพ

การรดน้ำศพ เป็นการอโหสิกรรม โดยมีน้ำเป็นพยาน หากมองในทางธรรม หมายถึงคนตายไปแล้ว จะนำน้ำหอมมารดสักเท่าใด ก็ไม่สามารถทำให้ฟื้นขึ้นมาได้ ส่วนมือผู้ตายที่แบรับน้ำ หมายถึงเมื่อเกิดมาก็มามือเปล่า ยามตายก็นำอะไรติดตัวไปไม่ได้

การเวียน 3 รอบ

การเวียนซ้ายสามรอบเป็นปริศนาว่า ทุกชีวิตล้วนที่ยังเวียนว่ายตายเกิด เกิดจากเหตุ 3 ประการ คือ กิเลส กรรม วิบาก จึงทำให้เป็นทุกข์ไม่จบสิ้น ส่วนการเวียนซ้าย เป็นการทวนกระแสกิเลส เตือนสติผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ให้คิดถึงตัวเองจะได้เร่งทำบุญบำเพ็ญธรรม สะสมกุศลกรรมเพื่อให้หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด

เคาะโลงศพเรียกกินข้าว

เป็นความเชื่อที่สืบต่อกันมายาวนาน คือเมื่อนำร่างของผู้เสียชีวิตบรรจุลงโลงศพแล้ว ญาติจะนำอาหารที่ผู้เสียชีวิตชอบใส่ถาดหรือจานข้าว นำมาวางไว้ให้ผู้เสียชีวิต และจุดธูปหนึ่งดอก บอกกล่าวผู้เสียชีวิต จากนั้นปักธูปไว้ที่อาหาร และเคาะโลงศพเพื่อเรียกผู้เสียชีวิตกินข้าว (สามารถทำได้ทุกวันในช่วงที่จัดงานศพ)

การจัดงานบำเพ็ญกุศล

การจัดงานบำเพ็ญกุศลทำเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ ในขณะที่เดียวกันก็มีคติธรรมแฝงอยู่ คือเตือนสติให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ตั้งอยู่ในความ

ไม่ประมาทและตระหนักถึงความไม่เที่ยงแท้ของสังขาร ดังนั้นจึงควรเร่งชวนขวยทำความดีสะสมบุญกุศลเพื่อไปสู่สุคติในยามจากโลกนี้ไป

พิธีเดินเวียนโลงศพ

ก่อนนำโลงศพของผู้เสียชีวิตไปตั้งที่เมรุ จะมีพิธีขอขมาต่อผู้เสียชีวิตก่อน เพื่อเป็นการขมาและขออภัยที่เคยล่วงเกินกันไว้ หลังจากนั้นจะนิมนต์พระสงฆ์ 1 รูป เป็นผู้นำโลงศพเวียนรอบเมรุ 3 รอบ โดยเดินเวียนทางซ้ายของเมรุ (ทวนเข็มนาฬิกา) มีความเชื่อว่าจะต้องเวียนทางซ้ายหรือทวนเข็มนาฬิกาเท่านั้น เพราะงานศพเป็นอวมงคล ส่วนการเดินทางขวาจะเดินในงานมงคลเท่านั้น

วันจัดงานฌาปนกิจศพ

ตามประเพณีแต่เดิมา ห้ามเผาศพในวันพระและวันศุกร์ เนื่องจากวันพระเป็นวันที่พระภิกษุมีกิจสงฆ์มากมาย ส่วนวันศุกร์ถือว่าเป็นวันดี เพราะคำว่า “ศุกร์” พ้องเสียงกับคำว่า “สุข” นั่นเอง

ทำบุญ 7 วัน 50 วัน 100 วัน

การทำบุญ 7 วัน เพราะเชื่อกันว่า ผู้ล่วงลับจะวนเวียนอยู่ 7 วัน เพื่อให้มีโอกาสระลึกถึงบุญกุศล ซึ่งช่วงนี้เจ้าหน้าที่ยมโลก กำลัง

ผลิตเปลี่ยนเวร ระหว่างที่รอเจ้าหน้าที่พาตัวไปยมโลก หากผู้ล่วงลับระลึกถึงบุญกุศลที่เคยทำไว้ได้ หรือญาติมิตรทำบุญอุทิศให้ได้อย่างถูกต้อง และผู้ล่วงลับนึกอนุโมทนาบุญด้วย ผลบุญนั้นก็พาให้ไปเกิดในภพภูมิที่ดีโดยไม่ต้องไปยมโลก

ในกรณีที่ผู้ล่วงลับทำบาปกรรมไว้ เมื่อครบ 7 วัน จะต้องกลับมายังสถานที่ที่เสียชีวิต หากเห็นญาติมิตรทำบุญให้ก็อนุโมทนาบุญ และจะไปสู่สุคติได้

การทำบุญ 50 วัน เรียกว่า ทำบุญปัญญาสมวาร เชื่อกันว่า ช่วงนี้เป็นเวลาที่ยมทูตพาผู้ล่วงลับเดินทางผ่านประตูยมโลก และรอขานชื่อเข้าพบพระยายมราชเพื่อฟังคำพิพากษาว่า มีกรรมดีกรรมชั่วมากน้อยเพียงใด จะได้เดินทางไปยังสวรรค์หรือนรก

การทำบุญ 100 วัน เรียกว่า ทำบุญศตมวาร เชื่อกันว่า ช่วงเวลาระหว่าง 51 ถึง 100 วัน คือช่วงพิพากษา พระยายมราชจะซักถามความประพฤติสมัยเป็นมนุษย์ และจะส่งไปเกิดตามกรรมที่เคยทำ เช่น ไปเกิดในยมโลกและมหานรก หรือไปเป็นมนุษย์ เทวดา เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน

การทำบุญในทั้งสองช่วงเวลาดังกล่าว (50 วัน และ 100 วัน) เพราะเชื่อกันว่าเป็นช่วงเวลาที่ผู้ล่วงลับยังสามารถได้รับบุญที่ญาติมิตรอุทิศให้ได้นั่นเอง

มรณธรรมกถา บทที่ ๖

ทุกชีวิตมีการเปลี่ยนแปลง คือ มีการเกิดขึ้นดำรงอยู่ และดับไปเป็นธรรมดา เราจึงควรดำรงอยู่ในความไม่ประมาท เร่งทำความดีที่ควรทำ ไม่ผัดผ่อนหรืออ้างเหตุว่ายังมีเวลาในชีวิตอีกมาก ความตายยังอยู่อีกไกล แล้วไม่ลงมือทำกิจที่ควรทำ ฉะนั้นเมื่อเล็งเห็นภายในมรณะคือความตายแล้ว จึงไม่ควรประมาทในชีวิต เพราะเมื่อถึงคราวตายแล้วผลัดไม่ได้ ขอเวลามีชีวิตอยู่เพิ่มเพียงวินาทีเดียวก็ไม่ได้ จึงควรทำบุญทำกุศลไว้ให้มากเพื่อเป็นเสบียงสำหรับเดินทาง ภายหลังจากแตกกายทำลายขันธ์แล้ว เพราะบุญกุศลย่อมเป็นที่พึ่งพาอาศัยและนำความสุขมาให้ เมื่อสิ้นชีวิตไปแล้ว ดังพุทธภาษิตที่ว่า

บุญญานิ ปรโลกสมิ ปติฏฐา โหนติ ปาณินิ
บุญย่อมเป็นที่พึ่งอาศัยของสัตว์ทั้งหลายในโลกหน้า

มรณธรรมกถา บทที่ ๗

การสูญเสียและการพลัดพราก เป็นส่วนหนึ่งของวัฏสงสาร ไม่มีอะไรอยู่กับเราได้ตลอดกาล เราคงเห็นตัวเองได้ของรัก แล้วเสียของรัก หัวเราะแล้วร้องไห้ พบแล้วพลัดพราก หมุนเวียนกลับไปกลับมาอย่างนี้ สลับกันเป็นห่วงโซ่ที่ยาว แม้จะรักและหวังหอบหิ้วใครไปด้วยก็ตาม ธรรมชาติก็ยังบังคับให้เราทิ้งกันไปอยู่ดี จะเต็มใจหรือไม่เต็มใจก็ตาม เราต่างก็เป็นนักเดินทางที่โดดเดี่ยว มาสมมุติตัวเองเป็นพ่อแม่ พี่น้อง คนรัก เพื่อน ศัตรู หรืออะไรก็ตาม แต่ในเวลาไม่นานนัก ก็ต้องห่างหาย ตายจาก เป็นอื่น เราต่างถูกกิเลสหลอกว่ามีคนรัก ญาติมิตรเป็นต้น ทั้งที่จริงแล้ว เราทุกคนไม่มีแม่แต่เงา ที่จะติดตามตัวเองไปได้เลย

มีเงินทอง กองล้น พันภูเข
จะซื้อเอา ชีวิตไว้ ก็ไร้ผล
อันความตาย หมายทั่ว ทุกตัวคน
ติดสินบน เท่าใด ชีพไม่คืน

นี้เป็นสังขมของชีวิต บัณฑิตชนควรพิจารณาเป็นนิตย์

